

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

6^{ος} – 9^{ος} αι

*Οικονομική κατάσταση
στο Βυζάντιο από το β' μισό
του 6^{ου} αι. – αρχές 9^{ου} αι.*

6^{ος} – 8^{ος} αι.

- Προβλήματα δημογραφικά
- Προβλήματα οικονομικά
- Μειωμένες εμπορικές σχέσεις

8^{ος} -9^{ος} αι.

Δημοσιονομικά μέτρα θετικά
(κακώσεις Νικηφόρου)

*το κίνημα του
Θωμά του Σλάβου*

στρατιωτικοποιήσεις- εποικισμοί

- ονόματα οικογενειακά
- ονόματα κάστρων αντί πόλεων
- επέκταση των θεμάτων
- μεταφορά πληθυσμών Σλάβων κυρίως στη Μ. Ασία από την Ελλάδα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο : ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ 6^{ος} – 9^{ος} αι.

► α. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ (6^{ος} – 9^{ος} αι.)

➤ 6^{ος} – τέλη 8^{ου} αι.

μείωση πληθυσμού

- ✓ επιδημίες (β' μισό 6^{ου} αι.)
- ✓ φυσικές καταστροφές (β' μισό 6^{ου} αι.)
- ✓ απώλειες πληθυσμού από τους πολέμους
- ✓ εχθρικές εισβολές

παρότι
πολλές πόλεις επιβίωσαν· κάποιες από αυτές
μάλιστα συνέχισαν να ακμάζουν ως κέντρο
εμπορίου και βιοτεχνίας (Εφεσος, Νίκαια)

⇒

- οι αστικές δραστηριότητες περιορίζονται
- το εξωτερικό εμπόριο φθίνει συνεχώς
 - *Ανατολή: οι χερσαίοι δρόμοι του εμπορίου με την Ανατολή, τα λιμάνια, τα εμπορικά κέντρα της Συρίας και της Αιγύπτου ελέγχονται από τους Άραβες. Το αραβοβυζαντινό εμπόριο αναβιώνει σε περιόδους ανακωχής, όμως οι βυζαντινοί πρέπει να μοιράζονται τα κέρδη με τους Άραβες στους οποίους καταβάλλουν τελωνειακούς δασμούς*
 - *Δύση: δε διακόπτεται εντελώς η επικοινωνία, όμως στις αρχές του 8^{ου} αι. το εμπόριο με τη Δύση μειώνεται στο ελάχιστο*

➤ τέλη 8^{ου}, αρχές 9^{ου} αι.

- ✓ ο πληθυσμός της αυτοκρατορίας αυξάνεται (περίπου 11 εκατομμύρια)
- ✓ η οικονομία και το εμπόριο αρχίζουν να ανακάμπτουν
- ✓ μέτρα Νικηφόρου Α' (802- 811) (=κακώσεις από τον αντίπαλό του Θεοφάνη):
 - ακύρωση φοροαπαλλαγών που είχε θεσπίσει η Ειρήνη·
 - οι πολίτες εγγράφονται σε φορολογικούς εγγραφη πολιτών σε φορολογικούς καταλόγους
 - καθιέρωση συλλογικής ευθύνης της κοινότητας του χωριού για την πληρωμή των φόρων
 - καπνικός φόρος (για κάθε εστία που «καπνίζει») στους παροίκους (=εξαρτημένοι γεωργοί) των μονών και των ναών και σε πολυάριθμα φιλανθρωπικά ιδρύματα
 - απαγόρευση τοκογλυφίας
 - δημιουργία κλήρων για τους ναύτες-στρατιώτες της Μ. Ασίας
 - υποχρέωση πλούσιων ναύκληρων (= ιδιοκτητών πλοίων) της Κων/λης να δανειστούν από το κράτος με υψηλό επιτόκιο → ανάπτυξη εμπορίου, βιοτεχνίας

► Β. ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ

μέσα 7^{ου} – μέσα 9^{ου} αι. (δηλαδή την περίοδο της οικονομικής κρίσης)

- ✓ έντονη κοινωνική παρουσία του στρατού
- ✓ εμφάνιση οικογενειακών επωνύμων → προσδιορίζουν αποκλειστικά στρατιωτικές αριστοκρατικές οικογένειες
- ✓ οικοδόμηση κάστρων σε δυσπρόσιτες περιοχές → αντικαθιστούν τις πόλεις που παρακμάζουν
- ✓ βαθμιαία επέκταση δικτύου θεμάτων (ένδειξη εδραίωσης βυζαντινής κυριαρχίας)
 - διχοτόμηση παλαιότερων θεμάτων (Μ. Ασία)
 - δημιουργία νέων (Βαλκανική)
 - δημιουργία ναυτικών θεμάτων → θωρακίζονται οι παράλιες περιοχές, αλλού σε μικρότερο και αλλού σε μεγαλύτερο βάθος

► Γ. ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΙ

- ευρωπαϊκές επαρχίες: προβλήματα λόγω της εγκατάστασης πολλών σλαβικών πληθυσμών → εποικιστική πολιτική :
- πολλοί Σλάβοι από τις σκλαβηνίες των Βαλκανίων μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν στις σκλαβηνίες της Θράκης , της Μακεδονίας και της νότιας Ελλάδας → από τα τέλη του 8^{ου} αι. οι Σλάβοι άρχισαν να ενσωματώνονται στη βυζαντινή κοινωνία και σταδιακά να αφομοιώνονται

► Δ. ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΘΩΜΑ ΤΟΥ ΣΛΑΒΟΥ

- 821: Μικρά Ασία (βασιλεία Μιχαήλ Β')
- Ο Θωμάς εμφανίστηκε ως εικονόφιλος και προστάτης των φτωχών (στους οποίους υποσχέθηκε απαλλαγή από τη φορολογία)
- Στέφτηκε αυτοκράτορας από τον πατριάρχη Αντιόχειας
- Η αναταραχή μεταδίδεται από την ύπαιθρο στις πόλεις και το στρατό (από τα **έξι μικρασιατικά θέματα**· μόνο δύο έμειναν πιστά στον αυτοκράτορα Μιχαήλ

→ Ο Θωμάς με τη σύμπραξη του θέματος των Κυβερραιωτών πέρασε στην Ευρώπη και πολιορκήσε την πρωτεύουσα
απέτυχε γιατί:

- λιποταξίες πληρωμάτων,
- απόρθητα τείχη,
- επίθεση από Βουλγάρους με τους οποίους είχε συμμαχήσει ο Μιχαήλ

→ ο Θωμάς λύνει την πολιορκία · τον Οκτώβριο του 823 συνελήφθη και θανατώθηκε

- Αν και υπήρξαν οπωσδήποτε παράγοντες οικονομικοί και κοινωνικοί που έπαιξαν ρόλο στο κίνημα του Θωμά του Σλάβου, αυτό πρέπει μάλλον να θεωρηθεί εμφύλιος πόλεμος που επηρεάστηκε από τις προσωπικές φιλοδοξίες του στασιαστή και τον ανταγωνισμό των επαρχιών με την κεντρική εξουσία

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πόσων ειδών κρίσεις ταλάνισαν το Βυζάντιο από τον 6^ο έως τον 8^ο αιώνα; Ποια ήταν τα αποτελέσματα καθεμιάς από αυτές;
2. Πώς διαγράφεται η οικονομική και δημογραφική κατάσταση της αυτοκρατορίας από τα τέλη του 8^{ου} αι. κ.ε.;
3. Ποια μέτρα έλαβε ο Νικηφόρος Α προκειμένου να ανακάμψει η οικονομία του κράτους. Ποιοι ήταν οι στόχοι των μέτρων αυτών;
4. Τι ήταν η «στρατιωτικοποίηση»; Πώς εκφράστηκε αυτή;
5. Τι γνωρίζετε για τα «θέματα» τον 8^ο και 9^ο αιώνα στο Βυζάντιο;
6. Τι ήταν οι εποικισμοί; Ποιους πληθυσμούς αφορούσαν; Ποιες σκοπιμότητες εξυπηρετούσαν;
7. Κίνημα Θωμά του Σκλάβου;
 - a. Ποιος ήταν ο Θωμάς ο Σκλάβος;
 - b. Που και πότε έγινε το κίνημα;
 - c. Τι έκταση πήρε και ποια ήταν η έκβαση και η κατάληξή του;
 - d. Πώς ερμηνεύεται το κίνημα;

B.

1. Ποια ήταν τα θετικά και ποια τα αρνητικά στοιχεία στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις του Νικηφόρου Α;
2. Αφού μελετήσετε την αφήγηση του βιβλίου σας και το παράθεμα από το Χρονικό της Μονεμβασίας (σελ.24 του βιβλίου σας) , να σχολιάσετε την πολιτική του Νικηφόρου Α' (802- 811). **γραπτά**
3. Να επισημάνετε τις αιτίες αποτυχίας του κινήματος του Θωμά του Σλάβου.

ΚΕΦ. 6 ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΚΩΣΕΙΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ		
ΧΡΟΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
<i>β' μισό 6^{ου} αι.</i>	μείωση πληθυσμού κατά 25% λόγω επιδημιών και φυσικών καταστροφών	μεγάλη οικονομική κρίση
<i>β' μισό 6^{ου} - αρχές 8^{ου} αι. ι.</i>	• απώλειες από πολέμους και εχθρικές εισβολές • κατάληψη και καταστροφή πολλών αστικών κέντρων • (από Άραβες και Σλάβους)	• δύο όψεις: α) ενίσχυση αγροτικής οικονομίας β) υποχώρηση αστικών δραστηριοτήτων • επιβίωσαν 63 μεγάλες πόλεις (Έφεσος - Νίκαια) στις οποίες εξακολουθεί να ακμάζει το εμπόριο και γενικότερα η αστική οικονομία • νόμισμα: περιορισμένη κυκλοφορία • το εξωτερικό εμπόριο φθίνει εφόσον οι Άραβες ελέγχουν: α) τους χερσαίους δρόμους β) τα λιμάνια γ) τα εμπορικά κέντρα της Συρίας
<i>αρχές 8^{ου} - αρχές 9^{ου} αι</i>	μείωση πληθυσμού	• το εμπόριο μειώνεται στο ελάχιστο • θαλάσσιοι δρόμοι επικίνδυνοι λόγω πειρατών
<i>Τέλος 8^{ου} - αρχές 9^{ου} αι.</i>	ο πληθυσμός αυξάνεται και φτάνει τα 11 εκατομμύρια	• εμπόριο και οικονομία ανακάμπτουν • εμπορικές σχέσεις με Ρωσία, Ιταλία Βουλγαρία • δημοσιονομικά μέτρα («κακώσεις») του Νικηφόρου Α ✓ δανεισμός ναυκλήρων από το κράτος με επιτόκιο 16, 66% ✓ συλλογική ευθύνη της κοινότητας για την συλλογή των φόρων ✓ καπνικός φόρος ✓ φόρος παροικιών (εξαρτημένων γεωργών) ✓ ακύρωση φοροαπαλλαγών της Ειρήνης ✓ εγγραφή πολιτών σε φορολογικούς καταλόγους ✓ φορολογία ναών, μονών φιλανθρωπικών ιδρυμάτων

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΠΟΙΚΙΣΜΟΙ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	ΜΟΡΦΕΣ - ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ
στρατιωτικοποίηση	1. εμφανίζονται οικογενειακά ονόματα . Τα επώνυμα προσδιορίζουν αποκλειστικά στρατιωτικές αριστοκρατικές οικογένειες 2. εμφάνιση κάστρων : αντικαθιστούν τις πόλεις που παρήκμαζαν 3. επέκταση αριθμού θεμάτων • διχοτόμηση παλαιότερων θεμάτων (Μ. Ασία) • δημιουργία νέων (Βαλκανική) • δημιουργία ναυτικών θεμάτων → θωρακίζονται οι παράλιες περιοχές, αλλού σε μικρότερο και αλλού σε μεγαλύτερο βάθος
εποικήσεις	658: Κωνσταντίνος Β΄: εκστρατεία εναντίον των Σλάβων: αιχμαλωσία και μετοικεσία των Σλάβων της Μακεδονίας → μεταφορά τους στη Μ. Ασία 688: Ιουστινιανός Β΄: εκστρατεία κατά των Σλάβων της Θεσσαλονίκης → μεταφορά τους στη Μ. Ασία 783: Σταυράκιος (λογοθέτης του δρόμου): υποτάσσει τους Σλάβους της Πελοποννήσου . Αργότερα ο Νικηφόρος ο Α΄ συνεχίζει την πολιτική των εποικισμών 805: οι Σλάβοι της Πάτρας ακολουθούν την ίδια πορεία.